

Poznań, dnia 12 kwietnia 2024 roku

Prof. UAM dr hab. Joanna Długosz-Józwiak
Zakład Prawa Karnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej
Pana mgr. Sebastiana Czechowicza pt. *Karnoprawna ochrona prawa dziecka do zdrowia w obliczu zjawiska uchylania się od obowiązkowych szczepień ochronnych w Polsce*
(Łódź 2024, ss. 375)

1. Wybór tematu rozprawy (problemu badawczego)

Doniosłość i aktualność tematu ocenianej pracy doktorskiej, tj. „Karnoprawna ochrona prawa dziecka do zdrowia w obliczu zjawiska uchylania się od obowiązkowych szczepień ochronnych w Polsce”, nie budzi wątpliwości, mając na względzie nie tylko jego aspekt dogmatycznoprawny, obejmujący zwłaszcza tak fundamentalne kwestie, jak poszanowanie godności człowieka, jego integralności cielesnej, ochrona praw dziecka, odpowiedzialność względem zbiorowości oraz relacje jednostki z państwem, ale także względy społeczne. Jak bowiem wynika ze statystyk GIS, w Polsce nadal odnotowuje się nie tylko znaczny przyrost odmów szczepienia ochronnego dzieci w zakresie szczepień obowiązkowych, ale także zwiększenie aktywności ruchów antyszczepionkowych, co staje się coraz większym wyzwaniem dla zdrowia publicznego, wywołującym ryzyko utraty odporności zbiorowiskowej społeczeństwa.

Przyjmując z kolei rozumienie tematu rozprawy jako problemu badawczego, noszącego cechy problemu naukowego w rozumieniu przyjętym w art. 187 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.), można uznać, że został on sformułowany poprawnie i zasługuje na aprobatę. Autor zamierzał bowiem przybliżyć nie tylko odnośnie podstawy normatywne i dokonać ich dogmatyczno-prawnej analizy, ale także, mając na względzie interdyscyplinarny charakter badanej materii, posłużyć się badaniami społecznymi, aby pokazać ich praktyczne stosowanie.

Trzeba bowiem zauważyć, że ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1284, 909, 1938) nakłada na przedstawicieli ustawowych i opiekunów faktycznych dziecka obowiązek administracyjny poddania go szczepieniom ochronnym. Obowiązek szczepień zmierza bowiem do ochrony zdrowia życia nie tylko najmłodszych członków społeczeństwa, którzy dopiero rozwijają swój układ odpornościowy, ale także osób najsłabszych, dla których zdrowia lub życia nie zaszczepione dzieci mogą stanowić zagrożenie.

Autor słusznie zauważa, że zjawisko objęte tytułem rozprawy jest wieloaspektowe, a jego szczegółowa analiza wymaga badań interdyscyplinarnych, zaś w obszarze dyscypliny nauki prawne – badań obejmujących wiele prawniczych subdyscyplin, wśród których zasadnicze znaczenie ma perspektywa konstytucyjno- i administracyjnoprawna, a w dalszej kolejności prywatnoprawna. Dla analizowanej problematyki nie bez znaczenia pozostaje jednak także prawo penalne (prawo karne *sensu largo*), w tym zwłaszcza karnistyczne subdyscypliny dogmatyczno-prawne, obejmujące prawo karne materialne oraz prawo wykroczeń, które zabezpiecza sankcją represyjną obowiązek wykonywania szczepień ochronnych, a także kryminologia, stanowiąca naukę pokrewną prawa karnego.

Problematyka objęta tematem rozprawy stanowi nadto istotny problem społeczny, który nie był dotąd analizowany w sposób pogłębiony w polskim piśmiennictwie karnistycznym. Konsekwentnie więc tytuł pracy odzwierciedla przyjętą optykę, implikując szczególną koncentrację rozważań na odnośnej problematyce prawa karnego *sensu largo*. W tym względzie jednak sam tytuł pracy może być mylący, gdyż sugeruje, że przeprowadzone badania ograniczają się wyłącznie do obszaru prawa penalnego. Tymczasem już sformułowany we wstępie cel pracy, główna hipoteza oraz szczegółowe zagadnienia problemowe pokazują, że zakres przeprowadzonych przez Autora badań jest znacznie szerszy (szczegółowo w tej kwestii w punkcie trzecim recenzji). Także lektura pracy prowadzi do wniosku, że temat rozprawy został sformułowany zbyt wąsko i jedynie w pewnym stopniu odzwierciedla analizowane w niej spektrum zagadnień.

2. Cel naukowy rozprawy i jego realizacja

We wstępie rozprawy Autor formułuje hipotezę główną, wedle której współcześnie istniejący krajowy zbiór regulacji prawnych – który nazywa modelem – stanowiący postawę prawną funkcjonowania obowiązujących szczepień ochronnych, jest wysoce niewystarczający. Autor

posługuje się pojęciem modelu także w innych kontekstach, m.in. jako model sankcji represyjnych (s. 12), nie podejmując się jednak jego zdefiniowania. Trzeba ogólnie zauważyć, że pojęcie to wykorzystywane jest coraz częściej w prawoznawstwie dla określenia rezultatu wykorzystania metody badawczej polegającej na sformułowaniu podstawowych właściwości przedmiotu modelowego (np. regulacji prawnych normujących określoną materię czy złożonego zjawiska społecznego), umożliwiającej jego zrozumienie (zob. m.in. *H. Wolska*, Model jako forma poznania naukowego. Próba zdefiniowania, „Prawo i Więź” 2023, Nr 2, s. 54). Zasygnalizować jedynie wypada, że przedmiotowe pojęcie nie tylko zostało zaczerpnięte z innych dyscyplin naukowych, ale na ich gruncie nie jest jednolicie definiowane. Co więcej, niejednokrotnie stosowane jest zamiennie z pojęciami systemu, wzorca, konstrukcji czy schematu, mimo że terminy te mają odmienne zbiory desygnatów (por. *eadem*, s. 70). Już choćby z tego względu posługiwanie się tym terminem w naukach prawnych wymaga daleko posuniętej ostrożności.

Jaku już wskazano, już samo sformułowanie hipotezy implikuje, że przeprowadzone badania obejmują znacznie szersze spektrum zagadnień niż składające się na problem badawczy, ujęty w tytule pracy i ograniczony do perspektywy karnoprawnej. Jest w tym pewna niekonsekwencja, mimo iż Autor zastrzega (m.in. na s. 12), że pogłębione rozważania wokół zasadniczego problemu badawczego rozprawy wymagają uprzedniego przedstawienia materiału poznawczego i dokonań na gruncie innych dyscyplin naukowych (m.in. nauk medycznych, nauk o zdrowiu, epidemiologii, socjologii, pedagogiki, politologii i nauk o bezpieczeństwie), a zatem przyjmuje, że złożoność podjętej problematyki wymaga rzetelnego interdyscyplinarnego ujęcia. Jest to założenie ambitne i samo w sobie znacząco podnosi walory pracy. Niemniej jedynie porządkująco i ogólnie należy wskazać, że – zgodnie z metodologią prowadzenia badań naukowych – sformułowanie hipotez lub pytań badawczych służy wyrażeniu celu naukowego badań, rozumianego jako naukowe poznanie badanej rzeczywistości, które może przyjąć postać rozwiązania problemu naukowego. Tymczasem Autor wskazuje (s. 11), że głównym celem pracy jest ustalenie gwarancji prawnej ochrony zdrowia dziecka i jego prawa do osiągnięcia jak najwyższego poziomu zdrowia w obliczu kryminogennego zjawiska, polegającego na uchylaniu się przez osoby obowiązane do poddania dziecka obowiązkowym szczepieniom ochronnym. Następnie wyodrębnia zagadnienia problemowe, rozumiane jako szczegółowe pytania badawcze, zaliczając do nich: (1) skuteczność gwarancji pranych wykonywania wskazanego obowiązku w Polsce; (2) osadzenie zidentyfikowanego zjawiska w perspektywie kryminologicznej, obejmujące ustalenie przyczyn

jego rozwoju oraz sformułowanie prognozy kryminologicznej co do możliwych trendów jego eskalacji; (3) kompleksowe przedstawienie możliwości prawnych ograniczenia tej tendencji; (4) sankcje represyjne, stosowane w związku z uchylaniem się od poddawania dzieci obowiązkowym szczepieniom ochronnym; (5) normatywną konstrukcję wykroczenia stypizowanego w art. 115 Kodeksu wykroczeń.

Rozstrzygnięcie powyższych zagadnień problemowych w drodze wszechstronnej i kompleksowej analizy odnośnego stanu normatywnego, w tym zwłaszcza regulacji penalizującej wykroczenie niepoddania się obowiązkowi szczepienia orzecznictwa, a także krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu oraz przedstawienie szeroko ujętych aspektów kryminologicznych, z której wyniknąć mają konkretne wnioski, służyć ma realizacji celu recenzowanej rozprawy.

Lektura pracy prowadzi do wniosku, że wyznaczone cele udało się Autorowi zrealizować z nadstatkiem. Przedstawił on nadto szereg interesujących postulatów *de lege ferenda*, mających służyć zwłaszcza zredukowaniu ekspansji badanego zjawiska.

3. Założenia metodologiczne i charakter rozprawy

Wedle założeń Autora (s. 12), praca stanowi interdyscyplinarne ujęcie kryminologicznego zjawiska uchylania się od poddawania dzieci obowiązkowym szczepieniom ochronnym w perspektywie karnoprawnej ochrony prawa dziecka do zdrowia. Mankamentem pracy jest jednak zasadniczy brak wyraźnego wyszczególnienia założeń metodologicznych oraz określenia zastosowanych metod, technik i narzędzi badawczych, zwłaszcza w odniesieniu do dogmatycznej części rozprawy. Autor lakonicznie wylicza wprawdzie niektóre metody badawcze, których zastosowanie deklaruje (s. 13), czyni to jednak niemal bezrefleksyjnie.

Niemniej, sposób ujęcia analizowanej materii pozwala uznać, że Autor w przeważającej części rozprawy przyjął dominujący w prawoznawstwie paradygmat metodologiczny koncentrujący się zwłaszcza wokół metody dogmatycznej, rozumianej jako analiza i wykładnia przepisów prawa, z uwzględnieniem poglądów wyrażonych w orzecznictwie i doktrynie, w ujęciu statycznym, co jest uzasadnione z uwagi na charakter przedmiotu podjętych badań, a także adekwatne do ich celu. W tym zakresie chodzi zwłaszcza o materiał normatywny z zakresu polskiego prawa karnego *sensu largo*, w tym szczególnie o analizę w oparciu o regulację art. 115 Kodeksu wykroczeń. Uzupełniająco co do *meritum* rozprawy, podstawę analiz stanowi inne obowiązujące ustawodawstwo, regulujące podstawy prawne

funkcjonowania obowiązkowych szczepień w Polsce, w tym zwłaszcza ustawa o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi.

W rozprawie poruszono wprawdzie wątek sankcji represyjnych za nieszczepienie dziecka w prawodawstwie wybranych krajów europejskich (s. 317-326). Jest to jednak jedyny fragment pracy dotyczący prawa państw obcych i jako taki stanowi zasadniczo ogólny – przy czym także interesujący – opis charakterystyki i typologii sankcji represyjnych grożących za uchylenie się od poddawania dzieci obowiązkowym szczepieniom ochronnym w niektórych zagranicznych systemach prawnych. Nie zostały one jednak poddane analizie komparatystycznej, rozumianej jako badanie relacji między odrębnymi systemami prawnymi w ujęciu dynamicznym i służącej wartościującej weryfikacji tożsamości, różnic i podobieństw porównywanych dwóch lub więcej systemów prawnych lub ich elementów składowych. W konsekwencji zatem nie sformułowano w tym zakresie żadnych wniosków mających znaczenie dla *meritum* rozprawy. Mimo syntetycznych odniesień do normatywnych doświadczeń wybranych państw europejskich oraz rozważań o zasadności przeniesienia niektórych rozwiązań na grunt polskiego porządku prawnego, praca nie ma więc charakteru prawnoporównawczego.

Podjęte rozważania obejmują także optykę kryminologiczną (rozdział 3), uzupełniającą analizy dogmatyczne. Badania w tej części pracy zostały poprzedzone sformułowaniem szczegółowych założeń metodologicznych (s. 132-136), wskazujących na osadzenie badanego zjawiska kryminologicznego w szeroko rozumianej teorii konfliktu oraz przyjęcie metodologii kryminologii teoretycznej w zakresie etiologii i symptomatologii kryminalnej. W tym zakresie Autor wykorzystał metodę statystyczną służącą omówieniu danych pozyskanych od właściwych organów administracji publicznej (tj. wojewodów oraz Państwowych Wojewódzkich Inspektorów Sanitarnych) w zakresie instytucji prawnych wykorzystywanych w przeciwdziałaniu tytułowemu zjawisku. Dokonał także interdyscyplinarnego przeglądu badań przeprowadzonych w innych, relewantnych dla przedmiotu badań, dyscyplinach naukowych.

4. Systematyka rozprawy

Część merytoryczna rozprawy obejmuje wprowadzenie, sześć rozdziałów zawierających rozważania o normatywnym, dogmatycznym i kryminologicznym wymiarze badanego zjawiska, ogniskujące się wokół zagadnień objętych jej tematem oraz wyodrębnione

zakończenie i postulaty *de lege ferenda*, wskazujące możliwe kierunki zmian w prawie krajowym.

Rozdział pierwszy zawiera zagadnienia wprowadzające, obejmujące ustalenia terminologiczne podstawowych pojęć relewantnych zwłaszcza dla prawa dziecka do zdrowia oraz obowiązku szczepień ochronnych dzieci, a także analizę podstaw normatywnych w prawie międzynarodowym i krajowym, odnoszących się do ochrony zdrowia dziecka przed szerszeniem się chorób zakaźnych. W rozdziale drugim Autor szczegółowo i wyczerpująco omówił prawne podstawy funkcjonowania obowiązkowych szczepień ochronnych w Polsce, a także przedstawił zasadnicze problemy prawne w zakresie funkcjonowania systemu obowiązkowych szczepień ochronnych dzieci. Rozdział trzeci rozprawy zawiera rozważania na temat uchylania się od poddawania dzieci obowiązkowym szczepieniom ochronnym, jako zjawiska kryminologicznego, odniesione do relewantnych teorii kryminologicznych i zakończone sformułowaniem prognozy kryminologicznej oraz oceną tendencji dalszego rozwoju tego zjawiska. Z kolei w rozdziale czwartym Autor skoncentrował się na dogmatyczno-prawnych badaniach nad odpowiedzialnością na gruncie prawa wykroczeń za zachowanie polegające na uchylaniu się od poddania dziecka obowiązkowym szczepieniom ochronnym oraz wyszczególnił zasadnicze problemy na gruncie praktyki stosowania obecnie obowiązujących regulacji. Następnie w rozdziale piątym omówił kwestię poniesienia odpowiedzialności karnej przez przedstawicieli ustawowych lub opiekunów faktycznych dziecka niezaszczepionego za możliwe negatywne skutki dla jego zdrowia, powstałe w związku z tytułowym zaniechaniem. Wreszcie w rozdziale szóstym Autor, w oparciu o analizę odnośnych regulacji prawnych przewidujących sankcje represyjne za niezaszczepienie dzieci w porządkach prawnych wybranych krajów europejskich, podjął próbę wskazania możliwych kierunków modyfikacji katalogu sankcji grożących za popełnienie tytułowego czynu na gruncie polskich rozwiązań normatywnych. Pracę wieńczy zakończenie zawierające rzetelną i uporządkowaną prezentację wyników przeprowadzonych badań oraz interesujące postulaty *de lege ferenda*.

Rozprawa ma logiczną, spójną i przejrzystą systematykę. Kolejność poszczególnych rozdziałów i sekwencja omawianych zagadnień nie budzą zastrzeżeń, a stopień szczegółowości ich analizy pozwala na osiągnięcie założonego celu badań.

Poszczególne rozdziały nie zawierają własnych wyodrębnionych wprowadzeń. Nie jest to wprawdzie element konieczny w strukturze pracy badawczej, choć jego wprowadzenie pozwalałoby lepiej zorientować się co do ich systematyki i zakresu zagadnień w nich

podejmowanych. Poszczególne rozdziały nie zawierają także własnych wyodrębnionych podsumowań, co jednak byłoby pożądane ze względu na ich cenny walor porządkujący. Pominięcie tych elementów nieco obniża wartość pracy i utrudnia uchwycenie wniosków mających kluczowe znaczenie dla *meritum* rozprawy.

Podsumowując można zatem stwierdzić, rozprawa nie zawiera poważnych mankamentów konstrukcyjnych. Praca jest spójna, logiczna i syntetyczna, a jej struktura przejrzysta i czytelna, co bezpośrednio przekłada się na komunikatywność wywodu i klarowność przedstawionych badań.

5. Strona formalna rozprawy

Poza częścią merytoryczną, wyszczególnioną w punkcie czwartym recenzji, rozprawa zawiera „Wykaz najczęściej używanych skrótów w porządku alfabetycznym” oraz „Bibliografię” na którą składają się wykazy: aktów prawnych, literatury, orzecznictwa oraz pozostałych źródeł.

Obszerność bibliografii jest imponująca (38 stron maszynopisu). W samym wykazie piśmiennictwa Autor efektownie prezentuje ponad 600 pozycji. Zakres wykorzystanej literatury nie ogranicza się wyłącznie do prawa karnego *sensu largo*, lecz jest obszerny i zróżnicowany stosownie do zakresu analizowanej materii, a lektura pracy dowodzi, że Autor porusza się w zebranych przez siebie materiale źródłowym z pełną swobodą. Piśmiennictwo dotyczące *meritum* rozprawy można uznać za kompletne. Pozytywne należy też ocenić wykorzystanie literatury zagranicznej (anglo- i francuskojęzycznej), mimo że rozprawa nie zawiera pogłębionych analiz prawnoporównawczych.

Tekst rozprawy jest sformułowany rzetelnie pod względem językowym i stylistycznym. Korekta tekstu jest staranna i dopracowana z perspektywy edytorskiej i typograficznej. Dostrzegłam jedynie nieliczne błędy w pisowni czy interpunkcyjne (np. s. 4, 205, 329).

6. Uwagi ogólne i szczegółowe w przedmiocie *meritum* rozprawy

Główny wywód, ogniskujący się wokół zjawiska uchylania się przez przedstawicieli ustawowych lub opiekunów faktycznych dzieci od poddania ich obowiązkowym szczepieniom zdrowotnym, nie ogranicza się wyłącznie do rozważań dogmatycznoprawnych, lecz został słusznie osadzony w realiach teraźniejszości. Autor dostrzega wybrzmiewające współcześnie ze szczególną mocą kontrowersje społeczne, zwłaszcza wokół obowiązkowych szczepień

ochronnych dzieci i poświęca im należytą uwagę, nie stroniąc od pokazania odmiennych sposobów postrzegania tej kwestii w dyskursie naukowym i w debacie publicznej.

Warto podkreślić, że mimo wielowątkowości i interdyscyplinarności podejmowanej problematyki badawczej, Autor w wielu fragmentach pokazuje, iż jego warsztat badawczy nie ogranicza się jedynie do umiejętności prowadzenia rozważań teoretycznych, z których wynikają konkretne wnioski, ale obejmuje również implementację tych wniosków w praktyce. W tym zakresie rozprawa ma charakter modelowy.

Oryginalność zaprezentowanych rozwiązań wyraża się w tym, że Autor w nowatorski sposób nie tylko diagnozuje istniejące problemy i luki badawcze oraz podejmuje się ich rozstrzygnięcia, ale także przedstawia propozycję konkretnych zmian. Obejmują one po pierwsze autorskie ujęcie (definicję) zjawiska uchylania się od poddawania dzieci obowiązkowym szczepieniom ochronnym, rozumianego jako wszelkie umyślne zachowania sprawującego pieczę nad dzieckiem, które ma zostać poddane obowiązkowemu szczepieniu ochronnemu, mające na celu uniknięcie spełnienia tego obowiązku wbrew przepisom prawa. Zaś po drugie, postulat zmian legislacyjnych tj. własnej oryginalnej propozycji legislacyjnej, polegającej na eliminacji z porządku prawnego art. 115 Kodeksu wykroczeń i zastąpieniu go występkiem wprowadzonym do ustawy o zapobieganiu i zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, w którego normatywnym opisie pominięte ma zostać ustawowe znamię uprzedniego zastosowania środków egzekucji administracyjnej.

Należy wprawdzie zgodzić się z Autorem, iż walorem tej nowatorskiej propozycji legislacyjnej jest uwolnienie właściwych organów administracji publicznej od obowiązku występowania z wnioskiem o ukaranie w trybie art. 115 Kodeksu wykroczeń, a tym samym skrócenie postępowania skutkującego wymierzeniem sankcji represyjnej. Proponowana zmiana normatywna jest jednak polemiczna.

Szerokie pole do dyskusji dają zwłaszcza rozważania dotyczące właściwego reżimu odpowiedzialności przedstawicieli ustawowych lub opiekunów faktycznych za uchylanie się od poddania dzieci obowiązkowym szczepieniom ochronnym, z perspektywy skuteczności stosowanych w danym reżimie sankcji represyjnych. Przeprowadzona analiza prowadzi bowiem Autora do wniosku, że regulacja art. 115 Kodeksu wykroczeń, przewidująca sankcję represyjną za analizowany czyn, nie jest efektywna w tym znaczeniu, że nie jest w stanie doprowadzić do zmotywowania przedstawicieli ustawowych lub opiekunów faktycznych do poddania dzieci wymaganym szczepieniom ochronnym. Nadto surowość możliwych do

wymierzenia w tym trybie sankcji Autor uznaje za wysoce niewystarczającą, mającą jedynie charakter symboliczny, zwłaszcza porównując ją do surowości sankcji grożącej na gruncie postępowania egzekucyjnego w administracji. Z tymi konkluzjami należy się zasadniczo zgodzić. Powstaje jednak pytanie, czy jakkolwiek sankcja represyjna jest w stanie doprowadzić do wyegzekwowania obowiązku poddania dziecka szczepieniom ochronnym.

Autor stawia bowiem tezę, wedle której skoro prawo wykroczeń nie może sprostać skutecznej ochronie dziecka niezaszczepionego przed zaniechaniem poddania go obowiązkowemu szczepieniu ochronnemu, to taką ochronę zapewnić może prawo karne *sensu stricto*, i to w dwojaki sposób. Po pierwsze, na gruncie obowiązujących regulacji Kodeksu karnego, normujących przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (rozdział XIX Kodeksu karnego), popełnione przez zaniechanie. W tym ujęciu przedstawiciele ustawowi oraz opiekunowie faktycznie są gwarantami nienastąpienia u dziecka skutków określonych normatywnie w odnośnych przepisach Kodeksu karnego i mogą podlegać odpowiedzialności karnej w zakresie określonym w art. 2 Kodeksu karnego.

Po drugie, ochronę taką wedle Autora zapewnić mogłoby przeniesienie typu czynu zabronionego, *de lege lata* opisanego normatywnie w art. 115 Kodeksu wykroczeń, w zmodyfikowanej postaci, z kategorii wykroczeń do kategorii przestępstw, a zatem jego kryminalizacja jako występku zagrożonego karą grzywny albo karą pozbawienia wolności (s. 326).

Proponowane przez Autora rozwiązanie oznacza zatem nie tylko transpozycję odpowiedzialności represyjnej za analizowany czyn na grunt odpowiedzialności *stricte* karnej, ale i istotne zaostrenie reakcji prawnej na jego popełnienie. Tymczasem zauważyć trzeba, że przypisanie przestępstwa przeciwko życiu lub zdrowiu, w tym zwłaszcza stypizowanego w art. 160 Kodeksu karnego, wymaga wykazania, iż uchylenie się od poddania dziecka obowiązkowemu szczepieniu ochronnemu stanowiło co najmniej nieumyślne narażenie go bezpośrednio niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, co – mając na względzie zwłaszcza wykładnię ustawowego znamienia bezpośredniości – wydaje się możliwe jedynie w ograniczonej liczbie przypadków. Z kolei sytuacja, w której przedstawiciel ustawowy lub opiekun faktyczny najpierw umyślnie uchyliłby się od poddania dziecka obowiązkowemu szczepieniu ochronnemu (np. przeciwko odrze, śwince i różyczce), a następnie co najmniej nieumyślnie naraził je na bezpośrednie ryzyko wystąpienia skutku wskazanego w art. 160 § 1 Kodeksu karnego (np. poprzez pozwolenie na bezpośredni kontakt

z dzieckiem chorym na jedną z tych chorób) wydaje się raczej hipotetyczna, a w każdym razie oderwana od obrazu faktycznie występującego zjawiska społecznego.

Z kolei postulowane wprowadzenie do ustawy o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi nowego przepisu kryminalizującego występki uchylania się od realizacji przedmiotowego obowiązku, przy jednoczesnej eliminacji art. 115 Kodeksu wykroczeń, wymagałoby pogłębionego uzasadnienia, że ujemna treść czynu w nim stypizowanego jest nieadekwatna do jego oceny prawnej i prawnych konsekwencji; innymi słowy, że jego społeczna szkodliwość jest na tyle wysoka, iż – mając na uwadze względy gwarancyjne – uzasadnia zakwalifikowanie go jako przestępstwa.

Nadto proponowane obwarowanie przedmiotowego czynu karą kryminalną, uzasadnione wyłącznie tym, iż sankcja tego rodzaju – a zatem sankcja surowsza w porównaniu do obowiązującej *de lege lata* – będzie bardziej efektywna ze względu na odstraszające oddziaływanie na potencjalnych sprawców, nie przekonuje już choćby dlatego, że nie sposób powiązać tak rozumianej skuteczności proponowanej sankcji z zasadniczym celem jej wprowadzenia. Wydaje się bowiem, że to nie surowość grożącej kary będzie skutecznie motywować rodzica, uchylającego się od wykonania tytułowego obowiązku, do zmiany swojego postępowania i poddania dziecka wymaganim szczepieniom.

Co więcej, mimo że współczesne prawo wykroczeń powszechnie zaliczane jest do prawa karnego *sensu largo*, to jest objęte odrębnymi i stosunkowo samodzielными regulacjami, wykazującymi związek, tak z prawem karnym *sensu stricto*, jak i z prawem administracyjnym. Niezależnie od rozbieżności w zakresie poglądów na istotę prawa wykroczeń, przyjmuje się, że zasadniczą cechą wkroczenia stanowi naruszenie o charakterze porządkowym, co odróżnia je od przestępstwa prowadzącego do naruszenia lub zagrożenia dobra chronionego prawem. Wskazana cecha dotyczy także wykroczenia stypizowanego w art. 115 Kodeksu wykroczeń. W świetle tego, sformułowany przez Autora postulat przesunięcia penalizacji analizowanego czynu z obszaru wykroczeń do wąsko rozumianego prawa karnego wydaje się stać w sprzeczności z ujęciem wykroczeń w kategorii odrębnej od przestępstw.

7. Konkluzja recenzji

Przedstawione powyżej uwagi, częściowo o charakterze polemicznym, w żaden sposób nie umniejszają pozytywnej oceny rozprawy, która mimo wskazanych mankamentów, jest interesująca, wielowątkowa, a w pewnym zakresie wręcz modelowa. Stwarza jednoznaczną podstawę do przyjęcia, że Autor wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną nie tylko z zakresu prawa

karnego *sensu largo*, ale także z dziedzin pokrewnych, relewantnych dla przedmiotu badań, którą potrafi wykorzystać do twórczego identyfikowania, formułowania i innowacyjnego rozwiązania złożonych problemów badawczych, a także z łatwością formułuje własne poglądy i oceny. Tym samym można bez żadnych wątpliwości stwierdzić, że Autor posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Recenzentka wyraża przekonanie, że oceniana rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie istotnego i aktualnego – tak dla dogmatyki, jak i praktyki – problemu badawczego. Zawiera oryginalną, kompleksową i rzetelną analizę badanego zjawiska, budzącego wiele kontrowersji, które dotąd nie zostało poddane pogłębionym badaniom naukowym w dyscyplinie nauki prawne. Zwłaszcza jego penalizacja pozostaje na marginesie dociekań doktryny prawa karnego *sensu largo*.

Recenzowana praca spełnia więc z naddatkiem wymagania określone w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.), co pozwala na jej wysoką ocenę. Tym samym wnoszę o podjęcie dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Prof. UAM dr hab. Joanna Długosz-Jóźwiak